

GENDER STEREOTIPLARI VA ULARNING NUTQDA IFODASI

Muxammedova Mohichexraxon Baxodir qizi,

Qo'qon davlat universiteti 1-bosqich magistranti

tel: +998912004725

e-mail: mohichehramammedova7@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur ilmiy maqolada gender stereotiplari tushunchasi, ularning shakllanish omillari hamda nutq jarayonida namoyon bo'lish xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida erkak va ayol nutqiga xos lingvistik belgilar, stereotiplarning sotsiolingvistik va pragmalingvistik asoslari o'rganildi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tillaridagi nutqiy farqlar qiyosiy tahlil asosida yoritildi. Mazkur maqolada gender stereotiplari va ularning nutqda ifodalanish shakllari keng qamrovli misollar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida erkak va ayol nutqidagi farqlar leksik, sintaktik va pragmatik darajada aniq dalillar bilan asoslab berildi.

Kalit so'zlar: *gender, stereotip, nutq, sotsiolingvistika, pragmalingvistika, erkak nutqi, ayol nutqi.*

ANNOTATION

This scientific article analyzes the concept of gender stereotypes, their formation factors, and how they manifest in speech. The study examines linguistic features specific to male and female speech, as well as the sociolinguistic and pragmalinguistic foundations of stereotypes. In addition, the comparative analysis of speech in English and Uzbek highlights the differences between the two languages. This article further explores gender stereotypes and their expression in speech using extensive examples. The results demonstrate clear evidence of differences in male and female speech at the lexical, syntactic, and pragmatic levels.

Keywords: *gender, stereotype, speech, sociolinguistics, pragmalinguistics, male speech, female speech*

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье анализируется понятие гендерных стереотипов, факторы их формирования и проявления в речи. В исследовании рассматриваются лингвистические особенности мужской и женской речи, а также социолингвистические и прагмалингвистические основы стереотипов. Кроме того, проведен сравнительный анализ речи на английском и узбекском языках, выявляющий различия между ними. В статье также рассматриваются гендерные стереотипы и их выражение в речи на основе обширных примеров. Результаты показывают явные различия в мужской и женской речи на лексическом, синтаксическом и прагматическом уровнях.

Ключевые слова: *гендер, стереотип, речь, социолингвистика, прагмалингвистика, мужская речь, женская речь*

Hozirgi globallashuv davrida gender masalasi nafaqat ijtimoiy, balki lingvistik jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyatda shakllangan gender stereotiplari insonlarning nutqiy xatti-harakatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Erkak va ayol nutqi o'rtasidagi farqlar til tizimida ham, kommunikativ jarayonda ham yaqqol namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning maqsadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi: gender stereotiplarining mohiyatini ochib berish, ularning nutqda ifodalanish shakllarini aniqlash, ingliz va o'zbek tillarida gender nutqini qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari.

- gender stereotiplari tushunchasini izohlash;
- nutqda genderga xos xususiyatlarni aniqlash;
- erkak va ayol nutqini lingvistik jihatdan tahlil qilish;
- stereotiplarning kommunikativ ta'sirini o'rganish;

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy tahlil metodi - ingliz va o'zbek tillaridagi erkak va ayol nutqi solishtirildi.
2. Sotsiolingvistik metod - jamiyatdagi gender rollari va stereotiplarning nutqqa ta'siri o'rganildi.
3. Diskurs tahlili - real nutqiy vaziyatlar, dialoglar va matnlar tahlil qilindi.
4. Kuzatish metodi - kundalik kommunikatsiya jarayonidagi nutqiy xatti-harakatlar kuzatildi.

NATIJALAR

Gender stereotiplari tushunchasi.

Gender stereotiplari — bu jamiyat tomonidan erkak va ayollarga nisbatan shakllantirilgan umumiy tasavvurlar va kutishlardir.

Masalan: Erkak — kuchli, qat'iy, kamgap

Ayol — muloyim, hissiy, ko'p gapiruvchi

Oddiy hayotiy misol:

Ayol: "Iltimos, agar imkoningiz bo'lsa, shu ishni ko'rib chiqib bera olasizmi?"

Erkak: "Shuni ko'rib chiq."

Bu yerda bir xil ma'no turli gender stereotiplari asosida ifodalanmoqda.

Nutqda gender stereotiplarining ifodasi

1. Leksik darajada

Ayollar nutqida:

- hissiy so'zlar ko'p ishlatiladi ("ajoyib", "juda chiroyli", "balki shunday qilsak yaxshiroq bo'larmidi?");
- yumshatuvchi birliklar mavjud ("iltimos", "balki").

Bu yerda: baholovchi so'zlar (chiroyli, ajoyib), noaniqlik bildiruvchi birliklar (balki) ishlatilgan.

Erkaklar nutqida:

- qisqa va aniq ifodalar (“yaxshi”, “kerak emas”, “shunday qilamiz”).
- buyruq ohangi ustun

Bu yerda: qisqalik, aniqlik, hissiylik kam birliklar ishlatilgan.

2. Sintaktik darajada

Ayollar: murakkab gaplar, savol shakllaridan ko‘proq foydalanadi (“Agar siz qarshi bo‘lmasangiz, biz bu masalani keyinroq muhokama qilsak qanday bo‘ladi?”, “Siz ham shunday deb o‘ylaysizmi?”).

Erkaklar: sodda va to‘g‘ri gaplar, kamroq savol beradi (“Bu masalani keyin ko‘ramiz”, “Bu noto‘g‘ri”).

3. Pragmatik darajada

Ayollar: suhbatni davom ettirishga intiladi, empatiya bildiradi.

Misol: “Ha, tushunaman, bu juda qiyin bo‘lgan bo‘lsa kerak...”, “Men sizni to‘g‘ri tushundimmi?”

Erkaklar: axborot yetkazishga urg‘u beradi, raqobatga moyil.

Misol: “Muammo nimada?”, “Buni shunday hal qilamiz.”

Ingliz tilidagi real misollar:

Ayollar nutqi: “I think this is kind of interesting.”, “Maybe we could try another way?”, “That’s really beautiful!”

“kind of”, “maybe” — yumshatuvchi birliklar

Erkaklar nutqi: “This is wrong.”, “Do it now.”, “It works.”

to‘g‘ridan-to‘g‘ri va qisqa

O‘zbek tilidagi real dialog misoli

Vaziyat: ish joyida topshiriq berish. Ayol rahbar: “Iltimos, shu hujjatlarni bugun tugatib bera olasizmi?”

Erkak rahbar: “Hujjatlarni bugun tugating.”

Bu yerda stereotip asosida: ayol — muloyim, erkak — buyruq ohangida

Oilaviy suhbat misoli. Ayol: “Bugun mehmon keladi, tayyorgarlikni birga qilsak yaxshi bo‘lardi.”

Erkak: “Nima qilish kerak?”

Farq: ayol — taklif shaklida, erkak — vazifaga yo‘naltirilgan

Emotsional nutqdagi farqlar.

Ayollar: “Men juda xafa bo‘ldim...”, “Bu meni hayajonlantirdi!”

Erkaklar: “Yaxshi emas.”, “Muammo bor.”

Ayollarda emotsiya ochiq ifodalanadi, erkaklarda esa qisqartiriladi.

MUHOKAMA

Gender stereotiplarining ijtimoiy ildizlari. Gender stereotiplari tarixiy va madaniy omillar asosida shakllanadi. Har bir jamiyat o‘ziga xos gender rollarini yaratadi va bu rollar nutq orqali mustahkamlanadi.

Nutq orqali stereotiplarning mustahkamlanishi. Til nafaqat aloqa vositasi, balki ijtimoiy ongni shakllantiruvchi vosita hamdir. Masalan: ayollarning “muloyim” gapirishi — stereotipni kuchaytiradi. Erkaklarning “qat’iy” nutqi — hukmronlikni ko’rsatadi.

Zamonaviy tendensiyalar. Hozirgi davrda gender tengligi kuchayib bormoqda. Natijada: ayollar nutqi mustaqil va qat’iy bo’lib bormoqda. Erkaklar nutqida hissiylik oshmoqda.

Muammolar va yechimlar

Muammo: stereotiplar nutq orqali davom etmoqda.

Yechim: gender neytral tilni rivojlantirish, ta’limda gender tenglikni targ’ib qilish.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko’ra, gender stereotiplari nutq jarayonida muhim rol o’ynaydi va erkak hamda ayol nutqidagi farqlarni belgilaydi. Ushbu stereotiplar leksik, sintaktik va pragmatik darajalarda namoyon bo’ladi. Shuningdek, ingliz va o’zbek tillarida ham gender nutqi o’xshash va farqli jihatlarga ega.

Zamonaviy jamiyatda gender stereotiplarining asta-sekin kamayib borayotgani kuzatilmoqda. Bu esa nutqning yanada erkin va tenglik asosida shakllanishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lakoff, R. (1975). *Language and Woman’s Place*
2. Tannen, D. (1990). *You Just Don’t Understand*
3. Mills, S. (2008). *Language and Sexism*
4. Bogdanova, L. (2010). *Gender lingvistika*
5. Holmes, J. (2013). *An Introduction to Sociolinguistics*
6. Coates, J. (2015). *Women, Men and Language*
7. Wardhaugh, R. (2010). *Sociolinguistics*